

Ana Pavlič

Dominique Pestre: Proti znanosti. Politike in znanja sodobnih družb.
Ljubljana: Krtina (Zbirka Krt), 2015.
217 strani (ISBN: 978-961-260-090-7), 22 eur

Če posameznice in posamezniki, ki aktivno sodelujejo v (re)produkciji družboslovnih, humanističnih ali naravoslovnih znanostih, svojega dela ne razumejo zgolj kot (ideološko) pridiganje znanstvenih resnic, smo vedno veseli, kadar nam pod roke pride knjiga, ki znanosti nastavlja drugo ogledalo. Ravno to v svoji knjigi *Proti znanosti* počne Dominique Pestre, ko nam skozi bolj ali manj posrečene primere zelo jasno kaže glavno sporočilo svojega dela, in to je, da je znanost z družbo in kulturo od vedno in za vedno povezana. Pestre, sicer fizik in zgodovinar znanosti (*l'École des hautes études en sciences sociales*) se v svojih razmišljanjih do neke mere seveda zanaša na tradicijo svojih bolj slavnih predhodnikov, kot so Michel Foucault, Herbert Marcuse, Paul Feyerabend, Gayatri Chakravorty Spivak in Lewis Mumford, pa vendar se nam kot bralcem knjige njena pomembnost razkriva še v (vsaj) dveh razmeroma aktualnih pogledih: najprej, Pestre poda subtilno kritiko trenutno aktualnega znanstvenega diskurza, ki se vrti okoli deležnikov, akterjev, njihovih mehanskih interakcij in prerazporeditev znotraj družbeno-politične realnosti, ki najprej že na epistemološki ravni kažejo poskuse in tehnike uničevanja kompleksnosti in raznovrstnosti družbenega sveta ter znanj o tem svetu. Po drugi strani nam avtor ob neprestanem ponavljanju, da nezaznamovana znanja (oziroma čista znanost) ne obstajajo, ponudi še zanimiv pogled na pasti kritike, kadar se ta nanaša na sklicevanje na končne kategorije, kot so na primer »zlobni kapitalizem« ali pa »tlačena ljudstva«. Pestre pravi, da takšna kritika kljub navidezni občutljivosti do krivic sveta pravzaprav nima nobene emancipatorne moči, saj je njen edini potencial v tem, da ob nenehni presenečenosti nad vedno istimi temami spodkopava družbo in jo še bolj utrjuje v njeni razdeljenosti, ki se jo je pravzaprav namenila kritizirati. Skozi celotno knjigo nam avtor sicer poskuša prikazati tudi *družbeno* zgodovino znanosti: v prvem delu, poimenovanem *Znanstvene logike*, se tako na primer avtor ukvarja s temeljnima znanstvenima pojmovoma: *dokazom* in *eksperimentom*, in sicer tako, da razkriva drugačno razumevanje praks in njune rabe. Dokaz, kot piše Pestre, namreč nima *a priori* nikakršnega transcendentalnega pomena, ni neizpodbiten in večni, vedno je povezan s situacijo, znotraj katere ga izvajajo, omejen je z okoliščinami, ki vladajo zunaj in znotraj laboratorija, opredeljen je s kontekstom njegove rabe, za katerim stojimo raziskovalci (avtor to argumentira z dvema primeroma iz zgodovine: z eksperimentalnim dokazom elektromagnetnega valovanja Heinricha Hertza s konca 80. let 20. stoletja in z delom, ki ga je pričel Louis Néel med »lažno vojno« z intenco imunizacije ladij proti nemškimi magnetnim minam). Pomembnost interpretativnega okvira (ki pa ga seveda ne moremo nikoli dokazati) je vidna tudi pri eksperimentu, ki se mu Pestre posveča v drugi polovici prvega dela knjige: temeljni problem vloge eksperimenta v znanosti in tehniki danes je prepričanje, da umik raziskovalca iz okvira eksperimenta nudi boljši zapis naravnega stanja in s tem točnejši rezultat. Pestre se s to klasično epistemologijo ne more strinjati; poudarja, da je eksperiment, podobno kot prej dokaz, vedno odvisen od razmer v laboratoriju, družbeno-političnega konteksta in tudi od raziskovalčevih namer (in raziskovalnih potreb) samih. Eksperiment ne more postati arbiter resnice, saj ga ni mogoče nenehno reproducirati in s tem dokazovati, poleg tega je vse, kar z njim *dokazujemo*, mogoče postaviti pod vprašaj, saj je eksperimentator tisti, ki ima moč, da eksperiment prilagaja, nadzoruje in obvladuje, in sicer tako dolgo, dokler z rezultati ne zadosti različnim partikularnim interesom. V drugem delu knjige, naslovljenem *Ekonomske, družbene in politične logike*, Pestre nadaljuje z analizo razmerij med družbo, znanostjo in ekonomijo, ki jo sicer nakazuje že nekoliko prej v kritiki *učinkovite znanosti*. Neoliberalni procesi v visokem šolstvu – upravljanje univerz po načelih vodenja gospodarskih družb – komercializacija visokega šolstva – je v zadnjih tridesetih letih močno preoblikovalo produkcijo znanosti in tehnike. Ne le

da so znanosti, ki svoje učinkovitosti niso mogle preprosto izraziti v merljivih indeksih in lestvicah (ki so seveda ravno tako nastale kot umeten produkt tega časa, katerega merskih parametrov nihče ne preizprašuje) ter svoje inovativnosti niso mogle prodati za ceno tehnološkega napredka, konstantno v podrejenem položaju in finančno podhranjene, tudi javne univerze in raziskovanje kot vrednota izgubljajo svoj pomemben položaj v družbi. Posledica novega trga znanj so novi koncepti, ki so postali ključni okviri naših življenj: našega dela (pojav menedžerjev, upravnikov, upravljanja s populacijami itn.) in našega zasebnega življenja (pojav terapevtske družbe ipd.). Strukturne spremembe se torej odražajo tako na spremembah subjektivitet in javnega prostora kot na spremembah politik(e). Eden izmed zgoraj omenjenih novih konceptov (oziroma produktov novih znanj) je *družba tvegani*, ki jo Pestre analizira kot genealogijo neke prakse. Prikaže nam celotno zgodovino njenega nastanka, vse od Napoleonove administracije, ki je prva opredelila pojem tveganja, in ideje, da je tveganje inherentno napredku, pa vse do danes, ko živimo v družbi dejavnikov tveganja in upravljavcev s tvegani. Tveganje je kot produkt znanosti, tehnike in potreb družbe in kulture postalo še ena izmed tehnik za upravljanje z družbo, ki pa ne priznava povezave med (negativnimi) posledicami tehnološkega napredka, ki jih ima ta za družbo. V tretjem, zadnjem delu knjige z naslovom *Logike študijev znanosti* se Pestre loti tistega dela znanosti, ki se v največji meri ukvarja s študijem znanosti (*Science studies*); torej z načini teoretiziranja in opredeljevanja pojmov in njihovih odnosov med seboj ter interesi, ki se skrivajo za hierarhizacijo vsega tistega, kar kot znanost in tehniko razumemo danes. Gibanje za kritiko znanosti, ki spontano nastaja od 60. oziroma 70. let 20. stoletja (simbol gibanja so dogodki maja 1968) ter v katerega so vključeni različni filozofi, družboslovci, okoljevarstveniki, feministične organizacije in drugi aktivisti, poudarja po eni strani preseke družbe, politike in znanosti, na drugi strani pa opozarja na elitističnost in avtoritarnost znanosti kot institucije. Ravno to je morda še eden izmed zadnjih ključnih Pestrejevih poudarkov, namreč znanost, ki kaže in ponuja ugodne epistemološke pozicije ter prikazuje *dobre prakse* norm, ki so znanstvene, ne more producirati nič drugega kot zgolj reproducirati samo sebe. Znanost, tehnike in vsi, ki znotraj teh polj delujejo, niso izključeni iz družbenega sveta, o katerem ali pa za katerega razmišljajo in izumljajo. Znanost je zato zgolj še ena izmed družbenih institucij, ki predstavlja konglomerat rezultatov bojev za (politično) moč. Družba, ki se okliče za demokratično, napredno in odprto, pa bi morala glede znanosti sprejeti in priznati vsaj dvoje: da je vsako njeno izjavljanje, vsak njen produkt del ideologije, da nikakor ne more biti neodvisen prikaz naravnih stanj reči in da je trenutni znanstveni diskurz zgolj eden izmed mogočih, in ne več in edini arbiter resnice.